

Norsk institutt for
kulturminneforskning

NIKU-prosjektnummer: 1022575
Prosjektnavn: Avaldsnes drenering, arkeologisk overvåking
Fylkeskommunens prosjektreferanse: 2019/33953
Tiltakshaver: Karmøy kommune
Kulturminne-ID: 344791-6
Prosjektplan ved: David Hill
Formål: Arkeologisk overvåking
Sted og dato: 22.06.2023

Prosjektplan: Arkeologisk overvåking i forbindelse med arbeid ved dreneringskanal i søndre del av middelalderruin A12

1 INNLEDNING

Rune Johnsen ved Karmøy kommune har søkt Rogaland fylkeskommune om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9.juni 1978 (kml) for tiltak ved dreneringskanalen i forbindelse med konservering av murverk og drenering på eiendommen Avaldsnes prestegård, Karmøy kommune. Rogaland fylkeskommune mottok søknaden den 21.02.2023. NIKU Distriktskontor Bergen har mottatt anmodning fra Rogaland fylkeskommune 03.05.2023 saksnr: 2019/33953. om utarbeidelse av forslag til prosjektplan og budsjett i tråd med NIKUs faglige tilrådning for det omsøkte tiltaket.

2 TILTAKETS OMFANG

Tiltaket omfatter (utdrag fra søknaden):

Tiltak 1 - Rense frem dreneringsgrøft under østre ruinmur

Østmuren i ruinens kjellerdel står for tur i konserveringsarbeidet. Mesteparten av denne delen av muren må demonteres før den kan konserveres (markering 1 i Figur 1). Dette vil gi tilgang til dreneringsgrøften som går under muren. Det er behov for å åpne grøften ved å rense bort jord, slik at vannet kan ledes videre mot øst.

Tiltak 2 - Grave ut område øst for østmuren

Det aktuelle området øst for muren er 1meter x 1 meter (markering 2 i Figur 1). Det er behov for å grave ut dette området for å kunne påvise hvorvidt dreneringsgrøften leder videre på utsiden av østmuren, og for å legge til rette for å drenere vannet videre østover.

Tiltak 3 - Grave grøft for å lede bort vann

Det er behov for å lage en mindre grøft for å lede vannet til det punktet hvor terrenget faller (markering 3 i Figur 1). Dette vil gjøre dreneringen av vannet bort fra denne delen av ruinen komplett.

Tiltak 4 - Rense parti av mur for etablering av drenering

Det er behov for å etablere gjennomføring av drenering av vann fra vestsiden av muren og over til øst. Området vest for muren ender i en krok, som er laveste punkt i denne delen av ruinen. Partiet av muren som det er planlagt å lede vannet gjennom har allerede i dag et opphold i murverket hvor det mangler stein. Dette er derfor det best egnede stedet for dreneringsgjennomføring, siden det medfører minst mulig inngrep i muren. Her er mulig behov for sjakt under muren (markering 4 i Figur 1).

Figur 1. Oversikt over tiltaksområdene, fra tiltakshaver.

Tiltaksområdets areal utgjør til sammen ca. 5 m², med et estimert kulturlagsvolum på tilnærmet 2,5 m³.

3 FAGLIGE FORHOLD

Tiltaksområdet ligger innenfor det automatisk fredede kulturminnet Avaldsnes middelalderuin A12, kulturminne-ID 344791-6, og 34379 Avaldsnes – ved kirken hvor grøften fortsetter utenfor søndre kjeller.

NIKU overvåket i sensommer 2022 opprensing av en del av kanalen mot vest og graving i forbindelse med første del av istandsetting av dreneringskanalen gjennom søndre kjeller ved Avaldsnes middelalderruin. Rapporten fra 2022 er tilnærmet ferdigstilt, men NIKU venter til det omsøkte tiltaket ved østre del av kanalen er utført at slik at en helhetlig rapport om kanalen kan legges fram.

Avaldsnes Middelalderruin ble avdekket under utgravning i 2012 i forbindelse med Kongsgårdprosjektet (Skre 2018), og i 2017 (Nordlie og Sand Eriksen 2019) og 2020 (Nordlie og Ødeby 2021). Siden det har det pågått konserveringsarbeid ved ruinene. Dreneringskanalen gjennom søndre kjellerrom er vurdert anlagt samtidig som kjelleren ble bygd. Det er en uvanlig arkitektonisk løsning hvor vann dreneres fra utsiden av bygningen mot vest, gjennom kjelleren og videre på utsiden mot øst. Karmøy kommune ønsker med konserveringen at kanalen skal fungere igjen som den var ment å gjøre fra starten av. Dette vil kunne løse dreneringsproblematikken og samtidig gir en formidlingsdimensjon til beøkende.

4 KONFLIKTPOTENSIALE OG PROBLEMSTILLINGER

Avaldsnes er et middelalderanlegg av høy regional og nasjonal betydning. En kongsgård og en middelalderkirke i en ikke-urban kontekst gjør at lokaliteten er unik i norsk middelalder sammenheng (Skre 2018). Problemstillingene ved alle tiltak ved Avaldsnes knyttes opp mot Riksantikvarens satsingsområder i *Faglig program for middelalderarkeologi* (Johannessen og Eriksson 2015).

4.1 Aktuelle problemstillinger for området er:

- Å belyse den kronologisk sammenheng ved østre mur – ble kanalen bygget samtidig med muren som integrert del av kjelleren? Hvordan fortsetter grøften utenfor kjelleren mot øst?
- Finnes det sedimenter eller annet material i kanalen som kan belyse kjelleren eller brukes til datering?
- Hvordan var kanalen konstruert under østre mur, og videre mot øst?

5 ARKEOLOGISK METODE

Basert på vår tilrådning og erfaringer fra tidligere undersøkelser av lignende art, anbefaler NIKU at tiltaket utføres på følgende måte:

- All graving, inkludert fjerning av toppdekke/-masse i kanalen utføres av arkeolog. Graving med minigraver i massene utenfor kjeller mot øst overvåkes av arkeolog.
- Tiltaksområdet og samtlige påtrufne arkeologiske strukturer dokumenteres i form av beskrivelser, foto og digital innmåling med totalstasjon eller CPOS.
- Alle funn av middelalder karakter samles inn, katalogiseres og magasineres ved Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger.
- Om det påtreffes *in situ* strukturer/kulturlag kan det dateres inntil 2 stk. ¹⁴C-prøver.
- Gravearbeidet skal utføres i tråd med Rogaland fylkeskommune vedtak. Hvis dette ikke er mulig, blir arbeidet stanset, og fylkeskommunen vil bli varslet.
- I beregningen av tidsbruk for den arkeologiske undersøkelsen er det ikke tatt høyde for forsinket oppstart og/eller uforutsett stans forårsaket av entreprenørarbeidet eller tredje part; ventetid for arkeolog vil i så fall komme i tillegg til kostnadsrammen i Riksantikvarens

vedtak etter kml § 10. Ved store avvik fra forventede funnomstendigheter kan det bli nødvendig med nytt vedtak etter kml § 10 fra Riksantikvaren.

6 HMS

I det planlagte tiltaket vil personal fra NIKU arbeide sammen med byggherrens (tiltakshaverens) entreprenør som utfører gravearbeid. I henhold til Byggherreforskriften (BHF) § 5, har byggherren hovedansvar for sikringsarbeid og SHA i undersøkelsesområdet. Dette innebærer at byggherren må samordne SHA-arbeidet og påse at sikkerhet, helse og arbeidsmiljø blir ivaretatt, og sørge for at det settes av tilstrekkelig tid til å gjennomføre de ulike arbeidsoperasjonene.

I tråd med gjeldende lovgivning må byggherren blant annet:

- Sørge for å utarbeide SHA-plan (planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø) etter kravene gitt i BHF §§ 7 og 8.
- Koordinere prosjekteringen slik at hensyn til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø blir ivaretatt.
- Følge opp de risikoforhold som er nevnt i SHA-planen, og sikre at arbeidsgivere og enmannsbedrifter gjennomfører planen.

NIKU utarbeider også en egen HMS-plan. NIKU som arbeidsgiver har ansvar for egne ansatte og at de arkeologiske arbeidene er i tråd med gjeldende lover og forskrifter. NIKUs plan og byggherrens SHA-plan skal være gjennomgått og akseptert av begge parter før arbeidet begynner.

Videre er byggherren ansvarlig for forsvarlig sikring av tilstøtende bygninger, øvrige stående strukturer, trær og jordprofiler mot utrasing eller annen skade. Byggherrens ansvar etter dette punktet gjelder selv om prosjektet utvikler seg til å bli mer omfattende enn det som følger av denne prosjektplanen.

7 BEREGNINGSGRUNNLAG

Det må regnes med timer til forarbeid, etter at Rogaland fylkeskommunes vedtak er fattet. Forarbeidet vil blant annet bestå i å utarbeide avtale med tiltakshaver, å planlegge og å klargjøre dokumentasjon, feltutstyr og teknisk utstyr, og å foreta eventuelle befaringer/møter med entreprenør/tiltakshaver. Forarbeidstiden er beregnet til **6 t.**

Basert på de foreliggende opplysninger og erfaringer, er det arkeologiske feltarbeidet beregnet til maks. **38,5 t.** inkludert feltdokumentasjon og digital innmåling av tiltaksområdet. Reise til/fra tiltaksområdet ved feltarbeidets oppstart og avslutning er også inkludert i feltarbeidet. I tillegg er det satt av **1 t** til formidling.

Etterarbeidet er estimert til **29 t.** Timene tilsvarer 75 % av feltarbeidet. Etterarbeidet utgjør en stor andel av timeantallet i prosjektet, men det skyldes at feltundersøkelsen er forholdsmessig liten og at timeantallet anses som nødvendig for å kunne utføre alle faste deler av etterarbeidet som er tilnærmet like tidkrevende, uavhengig av undersøkelsens størrelse, f.eks. krav fra Arkeologisk museum Stavanger til fysiske og digitale leveranser. Etterarbeidet består av utarbeidelse av en arkeologisk rapport og systematisering og bearbeiding av dokumentasjonsmaterialet i form av kontekstbeskrivelser, foto, tegninger, innmålinger, og kartproduksjon samt innleggelse i Askeladden.

Om det samles inn gjenstander, skal disse rengjøres, undersøkes og katalogiseres, og deretter pakkes og sendes til oppbevaring ved Arkeologisk museum Stavanger. I denne sammenheng må det påregnes timekostnader (samt reisekostnader ved levering av funnene). I tillegg er kostnader til konservering og innlemming av gjenstandene i magasinet automatisk generert fra lønnsutgiftene i felt. Etterarbeidet inkluderer også kvalitetssikring av rapporten.

Tid til utvelgelse, preparering og forsendelse av dateringsprøver er skilt ut under en egen budsjettpost (Naturvitenskap / øvrig kompetanse).

Samlede kostnader for den arkeologiske undersøkelsen er beregnet til inntil **kr. 193 000**, 2023-kroner og -satser. Dette er et maksimumsbudsjett; timer eller kostnadsposter som ikke blir benyttet, faktureres ikke.

Budsjett for den arkeologiske undersøkelsen følger vedlagt.

Kostnadmessig vil det være en fordel for tiltakshaver dersom dette oppdraget blir foretatt samtidig med det større oppdraget angående terrengtilpasning (NIKU prosjekt 1022564). Det vil også være gunstig praktisk sett.

7.1 Kommentarer til budsjettet:

Det er tatt utgangspunkt i en normalarbeidsdag på 7,5 t, og at arbeidene kan gjennomføres innenfor tidsrommet 08.00–15.30. Dersom det blir aktuelt med gjennomføring på kveld/natt, vil overtidskostnader påløpe etter gjeldende satser, og komme i tillegg til kostnadsrammen i Riksantikvarens vedtak etter kml § 10. Overtid må avtales med NIKU og kan ikke kreves av tiltakshaveren. Om det er kostnader tilknyttet de deler av tiltaket som ikke gjennomføres i inneværende år, må det påregnes normal prisstigning.

All entreprenørvirksomhet foretas for tiltakshavers formål. Følgelig er følgende kostnader ikke tatt med i vedlagte budsjett og forutsettes besørget/bekostet av tiltakshaver:

- Bemannet gravemaskin (1,5–16 tonn med tiltrotator og smal og bred skuffe med flatt skjær.
- Innhenting av tillatelser, kabelpåvisning, skiltplan, sikring av undersøkelsesområdet og avstenging m.m.
- Rydding av tiltaksområdet og tilrettelegging for arkeologisk undersøkelse. Dette innebærer at hele området er tilgjengelig for utgravning fra og med kl. 08:00 den avtalte oppstartdatoen, og at eventuelle rivningsarbeider er avsluttet innen oppstart av den arkeologiske undersøkelsen.
- Maskinell bistand ved flytting av masser, fjerning av kulturlag/konstruksjoner, og fremskaffelse av containere/tobber og tømning av disse.
- Tiltakshaver/entreprenør har overordnet SHA-ansvar på anleggsområdet. Det må avholdes vernerunder regelmessig og ved behov, samt sikker jobbanalyser (f.eks. relatert til grunnforhold/geologi og arbeidsprosedyrer med maskiner). Det skal også utformes en plan for håndtering av eventuelle forurensede masser/redeponering av kulturlag.
- Tilgang på toalett med håndvaskemulighet i umiddelbar nærhet til undersøkelsesområdet.

Ovenstående liste er satt opp på bakgrunn av erfaring fra tidligere feltarbeid, for å forberede tiltakshaver/entreprenør på hva som kan eller vil bli nødvendig av utstyr og tjenester. Uforutsette behov kan oppstå i løpet av feltarbeidsperioden, tiltakshaver/entreprenør må derfor være fleksibel for å kunne gjennomføre feltarbeidet på best mulig måte.

Bergen den 23.06.2023

David Hill
Forsker II / Arkeolog

Rory Dunlop
Kontorleder NIKU Bergen

8 LITTERATUR

Johannessen, L. & Eriksson, J.-E. G. 2015. *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger*. Riksantikvaren.

Nordlie, E. & Sand-Eriksen, A. 2019. Rapport Arkeologisk utgraving Middelalderruin Avaldsnes Prestegård, 86/1 Karmøy kommune, Rogaland. Kulturhistorisk Museum, UIO.

Nordlie, E. & Ødeby, K. 2021. Arkeologiske undersøkelser IFM. Konservering av middelalderruin, Avaldsnes Prestegård, Karmøy kommune, Rogaland. NIKU Oppdragsrapport 17/2021.

Skre, D. 2018. Sea Kings on the Norðvegr". I D. Skre (ed.), Avaldsnes. A Sea-Kings' Manor in First-Millennium Western Scandinavia (s.780–800). Berlin: De Gruyter.

9 VEDLEGG

9.1 Budsjett